

ФИЛОСОФИЯ ЗА 10. КЛАС

УЧЕБНА ТЕТРАДКА

Сергей Гергжиков
Яна Рашева-Мерджанова

ЕКСТРЕМ

Издателство Екстрем

ФИЛОСОФИЯ ЗА 10. КЛАС

Учебна ТЕТРАДКА

Сергей Герджиков
Яна Рашева-Мерджанова

Издателство Екстрем

ФИЛОСОФИЯ ЗА 10. КЛАС – Учебна ТЕТРАДКА
Сергей Стоилов Герджиков, Яна Рашева-Мерджанова

© Проф. д-рн Сергей Герджиков, автор, 2019
© Проф. д-рн Яна Рашева-Мерджанова, автор, 2019
© Арам Агопян, графичен дизайн, 2019
© Арам Агопян, художник на корицата, 2019
© Издателство Екстрем, 2019
ISBN 978-954-8418-98-0
София 2019 г.

Дневник на пътуването във Философията

Скъпи ученици,

Това е Вашият **дневник** на предстоящото ново, **най-дълго пътешествие във философията**. Тази учебна тетрадка следва вече изпитани модели. Тя е **допълнение** към уроците за дейности в учебника по философия за 10. клас.

В учебната тетрадка предлагаме **допълнителни задачи и игри**, текстове и казуси, презентации и проекти. Тук ще попълвате отговори, коментари, таблици и ще решавате текстове. **За текстовете в клас използвайте предоставените от учителя ви работни листове**. Тестът за входно ниво можете да попълните в тази учебна тетрадка.

Използвайте **текстовете** от тетрадката – те са допълнителни и по-големи от онези в учебника. Подходящи са за писане на есета и подготовка на презентации или проучвателни проекти. Записвайте вашите **впечатления, мисли и решения**, използвайте всичко, което ще обогати самостоятелната ви работа и часовете по философия в училище.

Тук са дадени и разработени **текстове за анализ, теми и техники за дискусия, дилеми и казуси за решаване, теми за есета, задачи-игри, ролеви игри, презентации, проекти**. Тук са текстовете **за контрол** и проверка на усвоените знания и умения.

В допълнение сме включили текстове и факти от **древни цивилизации** и от Далечния изток. Съвсем ново занимание са **мисловните експерименти**.

В тази учебна тетрадка се решават логически **задачи**, предлагат се модели на **дискусия** и **дебат**, техники на **самостоятелна** работа, задачи за **двама**, за работа в **група**, за **кръгла маса** и **горещи столове**. Ще попълвате **отговори** и **коментари**, ще записвате **тези** и **аргументи**, ще участвате в **ролеви игри**, ще разигравате **етюди**.

Не тръгвайте на път без пътеводител и дневник! Следвайте **своите нагласи и интерес**, разчитайте на Вашия **Водач – Учителя!**

А сега, приятно пътуване!

Авторите

ТЕСТ ВХОДЯЩО НИВО. ФИЛОСОФИЯ ЗА 9. КЛАС 6

Част ПЪРВА. НАЧАЛА НА ФИЛОСОФСКОТО ПОЗНАНИЕ 9

1 СИТУАЦИИ НА ШОК И ДЪЛБОКО СЪМНЕНИЕ 9

Ситуации от живота 9

1. Жива ситуация: Шок от катастрофа 9
2. Жива ситуация: Стоим ли по-високо от другите живи същества? 10

2 ФОРМИ НА ФИЛОСОФСТВАНЕ 11

Свободен разговор и спор, дискусия със съседа по маса, кръгла маса 11

1. Свободен разговор и дискусия 11
2. Игра за двама: Дискусия със съседа по маса 12
3. Философски кръг: Дебат за Фейсбук 13

Част ВТОРА. ФИЛОСОФИЯ, ЕЗИК И КРИТИЧЕСКО МИСЛЕНЕ 14

3 УНИКАЛНОТО И УНИВЕРСАЛНОТО В ЕЗИКА И ВЪЗПРИЯТИЕТО НА СВЕТА 14

Езиковата относителност и универсалност 14

1. Една теза: Светът се възприема и мисли в зависимост от езика. 14
2. Изследване за проверка на тезата 14

4 РАЖДА ЛИ СЕ ИСТИНАТА В СПОРА? 16

Текст, ситуация, ролева игра 16

1. Един китайски текст за споровете: Джуангзъ 16
2. Как спорим и как трябва да дискутираме? 16
3. Ролева игра за двама: Местен човек и емигрант. 18

5 ЛОГИЧЕСКИ ЗАДАЧИ И ПАРАДОКСИ 19

1. Логически задачи 19
2. Дзен коани 19
3. Парадокси 20

6 РАЗБИРАНЕТО И НЕГОВИТЕ ГРАНИЦИ 21

Тези и софизми, анекдот за царе, граници на езика 21

1. Теза и антитеза, софизъм 21
2. Разбирането и недоразуменията 21
3. Имат ли логиката и езикът граници? 22

7 ИГРИ И ЗАДАЧИ ЗА ДЕФЕНИРАНЕ 23

Игра, фрагменти и задачи за дефиниране 23

1. Игра за двама: Моят рекламен девиз 23
2. Фрагмент и афоризъм 23
3. Примери и задачи за дефиниране 24

8 ЗАДАЧИ И УПРАЖНЕНИЯ ЗА ДЕДУКТИВНИ АРГУМЕНТИ 25

1. Аргументи и предпоставки 25
2. Закони и факти в науките 25
3. Логиката в обикновения живот 26

9 КАК ОБЯСНЯВАМЕ? 27

Ситуации и задачи 27

1. Как обясняваме всеки ген? 27
2. Как обяснява детективът? 27
3. Пълна индукция в изследването 28

10 ДИЛЕМИ, АНТИНОМИИ И ОБВИНЕНИЯ 29

1. Да вярваш или да не вярваш: Облогът на Паскал 29
2. Кантовите антиномии: анализ 29
3. „Билкарство = Вещерство: на кладата!“ 30

11 СВИДЕТЕЛСТВА, ДОКАЗАТЕЛСТВА И ЗАБЛУДИ 31

Казуси, дискусия, ролева игра 31

1. Казус: Жената и полицаят 31
2. Свидетелствата като основания 31
3. Доказателствата в математиката 32
4. Казус и ролева игра 32

12 ТЕСТ 1.

ФИЛОСОФИЯ, ЕЗИК И КРИТИЧЕСКО МИСЛЕНЕ 33

(от учебника и работни листове)

Част ТРЕТА.

ФИЛОСОФСКОТО ПОЗНАНИЕ И РЕАЛНОСТТА 33

13 ДРЕВНИ ИЗТОЧНИ КАРТИНИ НА СВЕТА 33

Работа в групи: проучване-проект, есе 33

1. Вавилонската астрономия 33
2. Дао 34

14 НАУКА И ФАНТАЗИЯ ЗА СВЕТА 35

Нютон и „Светът на дуска“: Презентация и фентъзи 35

1. Нютоновата система на света: „Математически начала“, 1687 35
2. Тери Пратчет: Светът на дуска 36

15 ЕГИПЕТСКИЯТ КАЛЕНДАР И КУЛТУРА 37

Древноегипетски текст и презентация 37

1. Египетският календар 37
2. Презентация: Египетската наука (култура) 38

16 ДРЕВНИ АСТРОНОМИИ: ВАВИЛОН И МАЯ 39

Текстове и презентация 39

1. Вавилонските астрономи 39
2. Календар на цивилизацията Мая 40

17 РЕАЛЕН СВЯТ И ВЪОБРАЖАЕМИ СВЕТОВЕ 41

- Мисловен експеримент и казус 41
1. Мисловен експеримент: Стрелата на Времето 41
  2. Казус: Портретът на Дориан Грей 42

18 ИЗПИТАНИЯ 43

- Казуси за Вярата и познанието 43
1. Казус: Изпитание на Вярата 43
  2. Казус: Сугарта става Буда 44

19 СПАСЕНИЕТО В ЕДНА СВЕЩЕНА КНИГА 45

- Извадки от свещен текст 45
1. Свещеният Коран за спасението 45
  2. Какво представлява свещената книга на исляма? 46

20 ПЪТИЩА НА ПОЗНАНИЕТО 47

- „Плаващият човек“; експеримент и текст 47
1. „Плаващият човек“ на Авицена 47
  2. Разликата между емпирични и неемпирични науки 48

21 ПРОНИКВАНЕ В МИКРОСВЕТА 49

- Презентация за микроскопите 49
1. Оптичните микроскопи 49
  2. Електронните микроскопи 49

22 СЛЕД ЧОВЕКА? 50

- Текстове за обсъждане във философски кръг 50
1. Постхуманизъм 50
  2. Трансхуманизъм: ДНК технологии и изкуствен интелект 51

23 ПЪРВАТА ЕВРОПЕЙСКА ЦИВИЛИЗАЦИЯ 53

- Най-ранната цивилизация в Европа – разказ 53
- Минойската цивилизация и приключението на археолога Еванс 53

24 РАДОСТТА ОТ ЖИВОТА В РАЗЛИЧНИ КУЛТУРИ 55

- Работа в група по проект 55
- Работа в група по проект: Ритуали за добруване 55

25 ТЕСТ 2.

ФИЛОСОФСКОТО ПОЗНАНИЕ И РЕАЛНОСТТА 57

(от учебника и работни листове)

Част ЧЕТВЪРТА.

ФИЛОСОФИЯ, ПРАВО И ПОЛИТИКА 57

26 ПРАВО, СИЛА И СПРАВЕДЛИВОСТ 57

- Фрагменти и казус 57
1. Аристотел за справедливостта 57
  2. Фрагмент и казус за справедливостта 58

27 ПРОЕКТ И КРЪГЛА МАСА ЗА ЗАДЪЛЖЕНИЯТА 59

- Проект и философски кръг 59.
1. Проект: Подобряване на училищната среда 59
  2. Философски кръг: Морални и правни задължения 60

28 МОЯТА СТРАНА И ДЪРЖАВА 61

- Презентации 61
1. Моята страна – презентация 61
  2. Моята държава – презентация 62

29 ВЛАСТИ И КОРУПЦИЯ 63

- Фрагмент и кръгла маса 63
1. Джон Лок за разделението на властите 63
  2. Кръгла маса: Корупцията в нашата държава 63

30 ИСТОРИЯ И КАЗУС ЗА ДЪРЖАВАТА И ЕМИГРАЦИЯТА 64

- История и ролева игра 64
1. История: Минималната държава 64
  2. Ролева игра: Без Виза 64

31 КАКВО Е ДА СИ РАЗЛИЧЕН? 66

- Работа по двойки и в групи:
- Казуси за различните 66
1. Казус за дискусия:
- Другият извън мен и в мен 66
2. Беззаконие и дискриминация 66

32 ТЕСТ 3.

ФИЛОСОФИЯ, ПРАВО И ПОЛИТИКА 67

(от учебника и работни листове)

ТЕСТ ИЗХОДНО НИВО.

ФИЛОСОФИЯ ЗА 10. КЛАС 68

(от учебника и работни листове)

ТЕСТ ЗА ВХОДНО НИВО

Контрол
и оценка

Тестът е върху целия материал и има същия формат като междинните тестове.

Въпроси и задачи

1. **Какво зная? Въпроси за разпознаване.** В отговорите на тези въпроси трябва да разпознаете понятия, автори и твърдения. Изберете верните отговори и попълнете.

2. **Какво разбирам? Въпроси и задачи за разбиране.** Тук ще покажете Вашето разбиране по етически и естетически проблеми.

3. **Каква е моята позиция? Задача за собствено решение.** Тук ще проверите Вашето умение за осмисляне на текст или проблемна ситуация.

1. Какво зная?

Тук ще отговорите на 10 въпроса за разпознаване. За всички отговори максималната оценка е 10.

1. Попълнете:

Ценност е осъзнато ....., към което хората се ..... Такива са: ..... и здраве, чест и ....., свобода и ..... Ценностите насочват човешкото ..... Има ценности, които класическите философи на Европа са издигнали като Върховни: ....., ... и ..... – ценностите на знанието, морала и изкуството.

2. Попълнете:

Нормата е: ....., правило, ред, който подлежи на ..... Ценностите стават норми, които внасят ..... между хората. Има нрави и ....., правни норми (.....), езикови и правописни норми, норми в науките и технологиите. Висши са ..... норми.

3. Моралните дилеми изискват:

- А) дискусия и дебат
- Б) избор на правилно действие
- В) съмнение и въздържане от действие
- Г) всички да се облагодетелстват

4. Попълнете:

Има разлика между ..... тези и ..... мнения. Не бива да приемаме безкритично ..... отговори. В дискусия всички участници са ..... и взаимно се..... Говори се ясно и ..... Критиката се отнася към ....., а не към ..... Рационално е тезите да се ..... чрез аргументи и .....

5. Кое е Вярно и кое не е?

- А) Причините водят до следствия при определени условия. (Вярно/невярно)

- Б) Случайно е онава, което можем да предвидим. (Вярно/невярно)
- В) Свободата е нещо неизбежно. (Вярно/невярно)
- Г) Да съм свободен значи да съм отговорен. (Вярно/невярно)

6. Попълнете:

Свободата от е освобождаване от ..... и ..... Свободата за е ангажимент за ..... избор. Бягството от свободата е отхвърляне или избягване на..... Човек се слива с ..... и се остава на .....

7. Попълнете:

Моралът (нравствеността) е нагласа и норма, поведение и ценност във всяка ..... Той е в неписани .....и записани ....., откъдето съществуват хората. .... е система от ....., философия и наука за морала.

8. Кое е вярно и кое не е?

- А) Моралните решения се вземат от хора с авторитет. (Вярно/невярно)
- Б) Емпатията включва антипатия. (Вярно/невярно)
- В) Общността избира вместо нас. (Вярно/невярно)
- Г) Уважението е зачитане на достойнството на другите. (Вярно/невярно)

9. Попълнете:

..... (гр. естетизис – сетивно възприятие), е философия на ..... и изкуството. Тя изследва естетическите .....: ..... срещу некрасиво, възвишено срещу ....., комично срещу ..... Това са естетически ....., аналогични на етическите като добро и зло.

10. Попълнете:

Изкуство е майсторско и красиво .....: музика и ....., живопис и ....., поезия и ..... Изкуство е всичко, създадено от човека, което носи чиста ....., вдъхновява и възвисява. Дело на безбройни известни и неизвестни ....., то пресъздава ..... и създава художествени .....

2. Какво разбирам?

Тук ще отговорим на 5 въпроса за обяснение и разбиране.
 Напишете Вашия отговор в празното поле. Всеки отговор носи максимум 4 точки.

1. Как благата стават ценности и се издигат като норми?

.....

.....

.....

2. Какво изискваме от своите приятели?

.....

.....

.....

3. Кої е по-добър? Онзи, който спазва правилата, или онзи, който помага, дори когато ние ги нарушаваме?

.....
.....
.....

4. По какво се различава изкуството от куча (безвкусицата)?

.....
.....
.....

3. Каква е моята позиция?

Тук ще анализираме един фрагмент от морално-философски текст или една ситуация. В празното поле напишете вашето обосновано мнение (коментар) по текста или проблема, избран от вас. Максимален брой точки: 10.

(1) Хубаво ни е, когато сме заедно – по същия начин **се чувстваме невероятно, когато даваме**. Това е нещо тотално извън икономиката. Наградата от подаръка е в нашите глави и така да се каже там се разнася чуден аромат, когато проявяваме щедрост и съчувствие.

Ник Маркс

(2) Всеки има свой вкус и начин да възприема художествени произведения. Какво според вас е най-важно, когато преценяваме любителски или професионални произведения?

Напишете **вашия коментар (отговор)** тук:

(...).....
.....
.....
.....

Равносметка

Оценка на учителя

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	точки
1. Какво зная											
2. Какво разбирам											
3. Каква е моята позиция											
Резултат											

Оценката се приравнява към шестобалната система, като общата оценка (максимално 40 точки) се раздели на 10 и се добави към 2 (базата).

Част ПЪРВА.

НАЧАЛА НА ФИЛОСОФСКОТО ПОЗНАНИЕ

1 СИТУАЦИИ НА ШОК И ДЪЛБОКО СЪМНЕНИЕ

1. Жива ситуация: Шок от катастрофа

2. Жива ситуация: Стоим ли по-високо от другите живи същества?

1. Жива ситуация: Шок от катастрофа

Изживявали ли сте бедствие или катастрофа?

В България няма действащи вулкани, няма разрушителни земетресения, но се случват наводнения, които понякога са разрушителни. Улиците стават реки, колите се носят във водата, стари и недъгави хора пропадат, някои загиват. Вие бягате към близкия хълм, за да се защитите, а къщата се пълни с вода.

Или пътувате с родителите си с кола, агресивен шофьор ви препречва пътя и колата излиза извън контрол. Носите се наляво и надясно, преобръщате се, светът се завърта в калейдоскоп, накрая колата се спира в дълбоки треви, на сантиметри от крайпътно гърво. Живи сте, но сте в шок. Можехте само за секунди да загубите живота си. Случаят се запечатва в паметта ви и се връщате често към него.

Колко лесно е да бъдем изличени от живота... Колко крехки същества сме ние, хората. И как силно ценим живота, след като сме се разминали на косъм със смъртта!

Катастрофата може да промени живота ти и да цениш даровете му – ето този свят е още тук с цялата си прелест. Вече не пропилявам миговете, а ги изживявам. Вече знам, че всеки миг трябва да изпълня със смисъл.

Работете самостоятелно.

Изровете от паметта си едно потресаващо събитие, което се е случило с вас.

Припомнете си чувството, което сте изпитали. Мислихте ли върху случката след това? Какво ви идва на ум сега?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. Жива ситуация:

Стоим ли по-високо от другите живи същества?

Съмнявам се, че човек стои на стъпало, недостижимо от което и да е животно.

Вървите по плато над клисура, далеч долу блести река. Над пропастта се извисява орел и се насочва като снаряд към поляната пред вас. Там той сграбчва заек и го понася в ноктите си.

Орлите имат зрение, многократно по-силно от нашето. Как вижда орелът света?

Акулата, един съвършен хищник, може да усети капка кръв на километър разстояние. Човек не може да се сравнява с това свръх силно обоняние.

Ние, хората, имаме обаче **интелект**, далеч по-силен от този на орела или на акулата. Можем да ги победим и дори ги изтребваме. Означава ли това, че стоим по-високо от другите форми на живот? Постигнали ли сме онази **свобода и хармония**, която виждаме в **полета на орела**? Или онзи **устрем**, с който хищникът преследва жертвата си?

Можем ли с този наш най-висш ум да преодолеем страха от смъртта? Можем ли да преодолеем самата смърт?

Напишете вашия коментар.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....